

Vlatka Štimac Ljubas

Leksikografski zavod Miroslav Krleža
Sveučilište Sjever, Hrvatska
vlatka.stimac@lzmk.hr
 0009-0004-1671-5825

Etimološka odrednica u (e-)leksikografskim izdanjima na primjeru talijanskih posuđenica

Pregledni rad
Review article

Primljeno / Received: 28. 7. 2025.
Prihvaćeno / Accepted: 3. 11. 2025.

UDK 811.163.42'373.6

<https://doi.org/10.32728/tab.22.2025.7>

NACRTAK

U leksikografskim izdanjima odrednice donose različite informacije o natuknici: gramatičke, strukovne, etimološke, normativne i stilske. Etimološka odrednica donosi informaciju o jeziku iz kojega riječ potječe te o jeziku posredniku. U članku se analizira način na koji se pristupa etimološkoj obradi u leksikografskim izdanjima, a koja nisu primarno etimološka; analizira se i uspoređuje etimološka obrada talijanskih posuđenica (talijanizama)¹ u mrežnim leksikografskim izdanjima, ali i tiskanima. Kako je etimološka odrednica jedina i najopširnija jezična obavijest u enciklopediji, te s obzirom na to da etimološka obavijest u objasnidbenim (jezičnim) rječnicima i enciklopedijama nije nužna, uspoređuju se načini donošenja etimologija u jezičnim rječnicima i u mrežnoj enciklopediji. Izvori su jednojezični rječnici hrvatskoga jezika i mrežna leksikografska izdanja – mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža (LZMK-a) te mrežni projekt u nastanku *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik (A – K)* Instituta za hrvatski jezik (IHJ-a). Analizom i usporedbom etimoloških obavijesti uz

1 Nazivi *talijanske posuđenice* i *talijanizmi* upotrebljavaju se sinonimno. Važno je uvesti oba naziva; dvorječni, s jednom od sastavnica *posuđenica*, kako bi se naglasilo da se članak u etimološkome smislu bavi posuđenim slojem riječi, a ne naslijeđenima.

talijanske posuđenice u tiskanim i mrežnim izdanjima te u enciklopedijskim i jezičnim, donose se posebnosti te sličnosti i razlike.

Ključne riječi: etimološka odrednica, e-leksikografija, mrežna leksikografska izdanja, talijanske posuđenice, *Mrežnik*, mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije*.

Istra predstavlja živopisan i zanimljiv mozaik jezika, narječja, dijalekata i mjesnih govora slavenskoga (pretežito hrvatskoga) i romanskoga (uglavnom talijanskog) podrijetla.

(Ivan Zoričić, *Tragom jezičnih nedoumica*)

1. UVOD

Bez obzira na to je li riječ o enciklopedijskim, leksikonskim ili pak jezičnim leksikografskim izdanjima (rječnicima), nezaobilazno mjesto u njima zauzima istraživanje izvornoga značenja riječi, a etimološke odrednice koje ga donose nužne su za razumijevanje i pravilnu uporabu riječi. Kako etimologija istražuje razvoj riječi u vremenu, način na koji su riječi mijenjale oblik i značenje te njihovo posuđivanje iz drugih jezika – etimološka je odrednica jedno od najvažnijih mjesta leksikografskoga članka. Uzimajući u obzir da se promatraju etimološke odrednice u (mrežnim i tiskanim) leksikografskim izdanjima koja nisu etimološki rječnici, što pretpostavlja da je etimologija riječi neobavezna, odrednice u svakome od tih izdanja imaju svoje posebno mjesto. U enciklopediji je etimološka odrednica jedini *jezični podatak*; u terminografskim su izdanjima odrednice nužne za razumijevanje naziva pojedinih struka, a rječnički članak u jezičnim rječnicima, osim etimoloških, donosi i druge vrste odrednica. Gramatička odrednica tako donosi oznaku za vrstu riječi; uz imenice oznaku za rod (*m, ž, s*) i padež (*G*), genitiv jednine te ponekad genitiv množine, a uz glagole informaciju o njegovoj svršenosti/nesvršenosti (*svr/nesvr*) te prijelaznosti/neprijelaznosti (*prel/neprel*). Gramatička odrednica, ovisno o vrsti riječi, donosi i druge podatke. Stilskom se odrednicom obilježuje da riječ pripada pojedinome stilu hrvatskoga jezika (*pren., poet. i sl.*); strukovnom da je riječ o nazivu kakve struke, a normativnom se odrednicom (zastarjelice, razgovorne i pokrajinske riječi) – riječi upućuju na normativno bolju, ako postoji. Poseban tip rječničkih normativnih odrednica jesu uputnice kojima se riječ upućuje na

standardnojezično preporučljivu ili se pak natuknica, koja se nalazi s lijeve strane uputnice, posve diskvalificira. Pomak prema mrežnoj leksikografiji zahtijeva strukturiranje i prilagodbu leksikografskih djela i oblikovanje samih odrednica prema novome mediju: elektronički medij, za razliku od tiskanoga izdanja, može korisniku ponuditi neograničenost prostora. To i pred leksikografa postavlja nove zadaće: njegov je zadatak da korisniku u najvećoj mjeri olakša pristup informacijama (Gouws 2018: 45) kako ne bi došlo do *zagušenja*. Za ovo istraživanje koristila su se prioritarno mrežna izdanja: (a) *Hrvatska enciklopedija* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, zapravo digitalizirano tiskano izdanje, koje se dopunjuje novim člancima i ažurira izravno na mreži i (b) *Mrežnik* Instituta za hrvatski jezik – primjer prvoga jezičnog rječnika stvorena za elektronički medij. Kako je *Mrežnik* projekt u nastanku, mrežna leksikografska izdanja nisu dovoljno reprezentativnim izvorima pa se etimološka odrednica promatra i u nekoliko tiskanih jezičnih rječnika². U istraživanju je naglasak na jezičnoleksikografskim izdanjima jer je jezik prostor gdje je susret dviju kultura i dvaju identiteta najtransparentniji i u kojem se ogleđa supostojanje različitosti romanske kulture i talijanskoga jezika u odnosu na domicilnu hrvatsku kulturu i hrvatski jezik na istočnome dijelu jadranske obale – u južnome (splitskom) dijelu i na istarskome poluotoku. Istra je naime živopisan mozaik (jezika, narječja, dijalekata, mjesnih govora) i romanskoga i slavenskoga podrijetla. Također zbog svojih dodira sa zapadnim svijetom u mnogočemu ona ima iznimnu i/ili vodeću ulogu, pa i u jezičnim mijenama. Zbog talijanskih posuđenica u istarskim idiomima, od kojih su mnoge i u standardnome jeziku, kao mjesto susreta dviju kultura, dviju (imaginarnih) obala, u ovome će se članku analizirati i uspoređivati etimološke odrednice u mrežnim leksikografskim izdanjima, upravo uz riječi talijanskoga podrijetla.

2. O TALIJANSKIM POSUĐENICAMA I NJIHOVU MREŽNOME MJESTU

Hrvatsko-talijanska jezična prožimanja proučavali su mnogi obradivši različite aspekte hrvatsko-talijanske kulturne i jezične simbioze na istočnoj jadranskoj obali. Osim znanstvenika poput Petra Skoka,

² *Rječnik hrvatskoga jezika* glavnog urednika Jure Šonje u izdanju Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža i Školske knjige, 2000.; *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* glavne urednice Ljiljane Jojić u izdanju Školske knjige, 2015. te *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, skupine autora urednika Novog Libera, 2003. i vođen osnovnim korpusom riječi iz različitih izdanja *Rječnika hrvatskoga jezika* V. Anića.

Josipa Jerneja, Mirka Deanovića, Radovana Vidovića i Žarka Muljačića, znanstvenice iz Dalmacije Ljerka Šimunković, Jasna Gačić, Maslina Ljubičić i Dunja Jutronić bavile su se talijanizmima u dalmatinskim, najčešće splitskim govorima. U svojoj monografiji *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri u Dalmaciji* Ljerka Šimunković, nakon prikaza povijesnih i kulturnih prilika u Dalmaciji od vremena prvih slavensko-romanskih i nešto kasnijih hrvatsko-talijanskih kontakata do danas, donosi pregled talijanskih posuđenica i kalkova prikupljenih iz raznih dalmatinskih govora, uključivši splitski govor, te ukratko obrađuje i njihovu adaptaciju (2009). U monografiji Lelije Sočanac *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri* (2004) te njezinim prijašnjim i kasnijim tekstovima, Sočanac razlikuje kulturno posuđivanje, kojim se preuzimaju riječi za nove stvari i pojmove, te intimno posuđivanje, do kojega dolazi kada se dva ili više jezika rabe na istome zemljopisnom području ili unutar iste političke zajednice, pri čemu tzv. „viši“ jezik postaje izvorom posuđivanja za jezik čiji je sociolingvistički status niži. Dok kulturno posuđivanje utječe samo na periferiju jezičnoga sustava, intimno posuđivanje može utjecati na sve njegove aspekte, uključujući fonologiju, sintaksu i morfologiju. Na temelju iscrpne analize romanizama u hrvatskom jeziku Lelija Sočanac zaključuje da su talijanizmi u standardnome hrvatskom jeziku velikim dijelom rezultat kulturnoga posuđivanja, dok je u govorima najčešće riječ o intimnom posuđivanju.

U novije doba, sličnu distinkciju uvodi Carol Myers-Scotton (1997: 169, prema Sočanac 2002), koristeći se terminima kulturno i „temeljno“ posuđivanje (*cultural and core borrowing*). Kulturnim se posuđivanjem popunjavaju leksičke praznine u jeziku primatelju, dok se kod temeljnog posuđivanja (*core borrowing*) često preuzimaju riječi za koje postoje domaći ekvivalenti, što u krajnjem slučaju može dovesti do releksifikacije – zamjene domaćega fundusa riječi stranim. (Sočanac 2002: 129)

Nadalje Sočanac navodi talijanizme karakteristične za primorske mjesne govore koji su ušli u nadregionalnu, ali još uvijek supstandardnu uporabu (npr. borša < *borsa*, botun < *bottone*, jaketa < *giacchetta*, čakula < *ciacola*, ćapiti < *chiappare*, durati < *durare*, fjaka < *fiacca*, čin-čin < *cincin*, ćao < *ciao*). Posuđene ili pak strane talijanske se riječi u hrvatskome jeziku odnose uglavnom na nazive/termine, najčešće s područja glazbe (*partitura, a cappella, pijanino, studio, kancona, primadona, mandolina, sopran*), likovnih umjetnosti (*barok, kupola, terakota, akvarel, pastel*), kazališne umjetnosti i teorije književnosti (*burattino, ritornello, dolce*

stil nuovo), bankarstva i ekonomije (*roba, banka, bilanca, valuta, neto, bruto*), kulinarstva (*agrumi, mandarina, gorgonzola, mortadela, maraska*) te mode i odijevanja (*dolčevita, kaput, kapa, maja/majica*). U hrvatski su jezik ti nazivi ulazili izravno iz talijanskoga ili preko drugih jezika. U 19. stoljeću talijanizmi u sjevernoj Hrvatskoj posuđeni su preko njemačkoga jezika, a mnoge talijanske posuđenice u vezi s morem i pomorstvom u standardni su jezik ušle iz primorskih govora (*barka, laguna, gondola, maestral, regata, tramontana*). Mnogi još primjeri talijanskih posuđenica nisu prešli status regionalizama (*brudet/brodet, kužina, manistra, šugaman* i druge) pa u jezičnim rječnicima redovito postoje nedoumice bilježiti ih ili ne te uz koje odrednice/uputnice. U jezičnim rječnicima uz talijanske posuđenice etimološka odrednica donosi najčešće samo kratku obavijest o jeziku podrijetla, dok enciklopedije i leksikoni uz talijanizme donose i strane talijanske riječi, počesto višerječne. Stoga enciklopedijsko djelo bilježi i način izgovora. U suvremeno je digitalno doba etimološka odrednica primila neka nova obilježja: (a) *interaktivnosti* – korisniku omogućuje da linkiranjem pristupi dodatnim etimološkim podacima (usporedba sa srodnim riječima u drugim jezicima), (b) *multimedijske potpore* – omogućeno je uključivanje grafičkoga prikaza razvoja značenja, izgovora i sl., (c) *povezanosti s drugim resursima* – etimološkim rječnicima, korpusima, znanstvenim člancima i (d) *mogućnosti ažuriranja* – digitalna forma omogućuje utočnjavanje i prema potrebi promjene etimoloških podataka. Zahvaljujući prinosima korpusne lingvistike, već devedesetih godina 20. st. bilo je mogućnosti za razvoj hrvatske leksikografije u smjeru digitalnih izdanja, pa i mogućnosti za nastanak mrežnoga jednojezičnog rječnika. Ipak je prvi hrvatski jezični rječnik izvorno osmišljen za mrežnu platformu djelomično dostupan tek od 2017. (od A do K).

Iako je još devedesetih godina bio sasvim razvidan leksikografski potencijal Hrvatskoga nacionalnog korpusa, a i hrvatska leksikografija svojom uključenošću u same začetke razvoja discipline imala je odličnu početnu poziciju, to nažalost nije na pravi način iskorišteno, pa je tek prvim hrvatskim mrežnim rječnikom Mrežnikom (*čija je izrada počela 2017. godine u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje*) uspostavljena sustavna obrada korpusa za leksikografske potrebe, i to uporabom alata Sketch Engine. (Štrkalj Despot i Ostroški Anić 2020: 13)

Stanje i razvoj hrvatske e-leksikografije ipak se razvidno prate kroz različite projekte: *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Birtić et al. 2012) temelji se na računalnome korpusu *Hrvatska jezična riznica* IHJ-a, a u

Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika (Jojić 2015) priređivači su se služili računalnim jezičnim korpusima, a i primjeri su preuzimani iz korpusa. Vođeni su korpusom *Hrvatski čestotni rječnik* Milana Moguša et al. (1999) i Moguešev *Rječnik Marulićeve Judite* (2001). U digitalnome obliku (zatvoreni pristup, CD/DVD) dostupni su *Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika* Ankice Čilaš Šimprage et al. (2008) i *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* Ljiljane Jojić et al. (2015), a na mreži (s otvorenim pristupom) dostupni su *Hrvatski jezični portal* (hjp.znanje.hr)³ i *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (rjecnik.hr). Isključivo u digitalnome obliku dostupne su različite leksičke baze, uključujući terminološke (uglavnom je riječ o projektima *Instituta za hrvatski jezik*), poput *Strune* (struna.ihjj.hr), baze semantičkih okvira i konceptualnih metafora *MetaNet.HR* (ihjj.hr/metafore), baze kolokacija (ihjj.hr/kolokacije) te rječnički i enciklopedijski portali poput *Hrvatskoga jezičnog portala* (hjp.znanje.hr), *Hrvatskoga terminološkog portala* (nazivlje.hr), *Portala hrvatske tehničke baštine* Leksikografskoga zavoda (tehnika.lzmk.hr)⁴ i drugih zavodskih mrežnih izdanja, poput *Hrvatskih egzonima* (egzonimi.lzmk.hr). Mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije* izvor je posuđenica iz talijanskoga, ali i stranih talijanskih riječi, naziva koji pripadaju pojedinim strukama: **a cappella** [~ kap:ɛ'l:a] (tal.: kao [što se pjeva] u kapeli), glazbeno djelo za vokalne sastave bez instrumentalne pratnje; **arazzi** [ara'c:i] talijanski naziv za zidne sagove, vrstu tapiserije; **appassionato** [ap:as:iona:'to] (tal.: zanosno, strastveno), u glazbi, oznaka za način interpretacije; **ritornello** [ritɔrne'l:o] (tal., prema ritornare: vraćati se), ponavljanje glazbenog odlomka; **dolce stil nuovo** [do'lče ~ nuo:'vo] (tal.: slatki novi stil), talijanska pjesnička škola; **espressivo** [espres:i'vo] (tal.: izražajno) (kratica **espr.**), u glazbi, oznaka za izražajnu interpretaciju. Za razliku od jezičnih rječnika, čije su natuknice najčešće jednorječne, enciklopedijske

3 *Hrvatskim jezičnim portalom* korisnici se služe kao mrežnim rječnikom jer je iz rječnika i nastao, ali je zapravo portal pa se navodi na oba mjesta. *Portal* je organiziran oko rječničke baze biblioteke *Novi Liber*, a zajednički je projekt nakladničke kuće *Znanje i Srca*.

4 *Portal hrvatske tehničke baštine* zasniva se na *Tehničkoj enciklopediji* koja je oblikovana usporedno – tiskano i mrežno izdanje, obogaćeno različitim sadržajima i prednostima novih informacijskih tehnologija. Javno su na portalu dostupne mrežne stranice *Tehničke enciklopedije* na kojima se objavljuju članci po svojem završetku. Snalaženje na *Portalu* moguće je pretraživanjem i pregledavanjem sadržaja. Uza svaki su članak predviđeni tablični prikazi najvažnijih informacija (infookviri). Sadrže naslov članka, nosivu ilustraciju, definiciju (kvalifikativ), kategoriju članka, šire područje, područje i uže područje članka te druge informacije kojima se omogućuje brz dohvat informacija te unutarnje i vanjsko povezivanje sadržaja. Na kraju enciklopedijskih članaka donosi se izbor drugih članaka enciklopedije koje korisnik može pročitati (*Vidi još*), izbor iz preporučene literature (*Što pročitati*), internetske poveznice na relevantne mrežne stranice (*Mrežne poveznice*) te prijedlozi za obilazak pojedinih artefakata, muzejskih zbirki, spomenika kulturne baštine (*Što posjetiti*). *Portal* je također izvrstan izvor stručnih naziva, ali natuknice ne sadrže etimologije.

su natuknice i višerječne. Budući da je jedan od načina postanka naziva preuzimanje iz drugih jezika, mrežno dostupne enciklopedije i portali čest su izvor mnogih opisa.

3. ETIMOLOŠKA OBAVIJEST U JEDNOJEZIČNICIMA

Informacija o podrijetlu riječi u jezičnim rječnicima i u enciklopedijama nije obavezna, pa ni uobičajena. Pritom se sastavljači rječnika najprije dogovaraju/odlučuju za koje se riječi etimologija uopće donosi i kako se donosi, odnosno kakva će biti struktura natuknice: koliko će se zapravo podataka o pojedinoj riječi i njezinoj etimologiji navoditi. To dakako ovisi o ciljanome korisniku. Sastavljači rječnika dogovaraju se također navodi li se samo neposredni etimon ili se navodi podrijetlo dokle seže znanje o riječi (Ivšić Majić 2024a: 109). U *Rječniku hrvatskoga jezika* (glavnoga urednika Jure Šonje) etimološka odrednica uz talijanizme donosi se u obliku zagrada odmah iza natuknice. Piše se samo kod temeljnih riječi stranoga podrijetla, ne i kod izvedenica. Opažamo da se nekim primjerima ne donosi jednoznačno podrijetlo pa se navodi latinski kao izvorni jezik (*kapa*), a u primjeru *vesta* navodi se i latinski i talijanski⁵:

bârka (tal) ž naziv za malu brodicu

bèvānda (tal) ž vino miješano s vodom

dolčevīta (tal) ž majica s visokim ovratnikom

kāpa ž (lat) ž odjevni predmet koji pokriva glavu

kāpūt (tal) *m* dugačak gornji dio odjeće za zaštitu od hladnoće

pršut (tal) *m* usoljeni, tiješteni, dimljeni i na zraku sušeni svinjski but

vèsta (lat-tal) ž odjevni predmet s kopčanjem koji se nosi iznad majice ili košulje (*kardigan*)

Budući da jezični rječnici nastoje korisniku pružiti sažetu, ali točnu i pouzdanu etimološku obavijest, dodatno se pojašnjavaju složeniji etimološki odnosi za posuđenice *kapa* i *vesta*. Riječ *kapa* posuđena je iz talijanskoga *cappa* ‘ogrtić s kapuljačom, kapa’. Izvor je te riječi srednjovjekovnolatinski *cappa*, iz čega je postalo i talijanski *cappotto* ‘ogrtić’, što je u hrvatski posuđeno kao ‘kaput’. Uz umanjenicu *kapica*, u hrvatskome je od *kapa* izvedena i imenica *kapuljača*, ‘pokrivalo za glavu

5 Rječnički članak ne citira se potpuno, definicije su skraćene. Cilj je samo pokazati način na koji se donosi etimološka odrednica.

našiveno na ogrtač, kukuljica'. Regionalni je hrvatski sinonim za kapuljača riječ *kapuca*. Ona potječe iz njemačkoga *Kapuze*, što je iz talijanskoga *cappuccio* 'kapuljača', također izvedenice od talijanskoga *cappa* (Ivšić Majić 2019: 40). Riječ *vesta* u značenju *džemper* (*na kopčanje*) u južnim je hrvatskim krajevima posuđena iz talijanskoga *veste*, a na sjeveru iz njemačkoga *Weste* što je prilagođeni francuski talijanizam (< fr. *veste* < tal. *veste*). Najčešće u uporabi ima značenje 'prsluk', različito od hrvatskoga *džemper na kopčanje* ili riječ koja je u uporabnome jeziku – *kardigan*. Talijanski *veste* postalo je od latinskoga *vestis odjeća*, odnosno *vestire odijevati* što je odraz indoeuropskoga korijena **wes-* 'obučiti', koji je u istome značenju potvrđen u sanskrtskome *vāste*, grčkome ἕννυμι (*hénnyimi*), staroengleskome *werian* i albanskome *vesh* (Krmpotić 2016: 39). Regionalna je riječ *vešta* (u značenju *haljina*) mletacizam koji semantički odgovara talijanskom *veste*, a germanizam *vesta* u značenju *džemper* (u kontinentalnom dijelu Hrvatske) te u standardnom jeziku njegov je lažni par. Većina je naziva za odjeću posuđena iz susjednih jezika (uglavnom francuskoga, talijanskoga i/ili njemačkoga): riječ *majica* primjerice, umanjenica od *maja* 'pletana vunena košulja' posuđena je talijanskim posredništvom iz francuskoga *maille* 'pleteni odjevni predmet od metalnih očica'. Francuski *maille* postalo je od latinskoga *macula* 'mrlja; očica na mreži, petlja'. Od iste latinske riječi *macula* u talijanskome je postala riječ *macchia*, koja je u hrvatski posuđena kao *makija* (prvotno bi značenje bilo 'grmlje koje na tlu podsjeća na mrlju'). Umanjenica talijanske riječi *macchia* je *macchietta* i ona je francuskim posredništvom posuđena u hrvatski kao *maketa* (Krmpotić 2016: 38-39).

Hrvatski enciklopedijski rječnik (HER, 2003) pak s etimološke točke gledišta razlikuje naslijeđene riječi (koje su se razvile iz praslavenskih riječi) i posuđenice, koje su u hrvatski tijekom njegove povijesti preuzete iz nekog drugog jezika. HER se konceptijski razlikuje od ostalih (prijasnjih) jednojezičnih rječnika – iznimno po strukturi natuknice u tvorbeno-značenjske grozdove gdje je načelo grozda etimološko, a obavijest o podrijetlu i povijesti riječi donosi se uz riječ nositeljicu leksičkoga grozda. Uvodi se na kraju grozda, znakom ◇. Etimološka odrednica sažeta je, točna, pouzdana i čitateljstvu zanimljiva te slijedi dva osnovna načela: (a) za etimološke odnose među riječima upotrebljavaju se samo dva znaka – znak ← da je riječ „postala od“ i znak ≈ da je riječ „povezana s“, što može označivati vrlo različite etimološke odnose, te se (b) razlikuju samo praslavenski i indoeuropski stupanj u razvoju riječi (HER 2003: XV):

bèvānda ž vino primorskog podneblja kojemu je radi lakoće, probavljivosti i boljega gašenja žeđi dodana prikladna količina vode ◇
tal. bevanda: piće ≈ bere (bevere): piti

kàpūt m dio odjeće, nosi se preko druge odjeće (npr. preko odijela) za zaštitu od hladnoće [kratki ~; dugi ~; zimski ~]..... ◇ tal. cappotto

U *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (VRH-u) etimološka se odrednica uvodi posebnim znakom, i to na kraju natuknice. Bilježi se kod nosive natuknice, a kod izvedenica se upućuje na nosivu natuknicu. Donosi se i bilješka o jeziku posredniku te ponekad i riječ na izvornome jeziku (slike 1 i 2, digitalizirana inačica VRH-a):

Slika 1 (VRH)

bevanda

im ž (bèvānda; G -ē; *mn* G -ā/-ī)

piće od razvodnjenoga crnog vina

Ⓔ tal.

Slika 2 (VRH)

kaput

im m (kàpūt; G kapúta; *mn* N kapúti, G kapútā)

odjevni predmet s dugim rukavima s kopčanjem na prednjem dijelu, oblači se iznad druge odjeće [proljetni / zimski / kratki / dugi / šareni / crni / šminkerski / krzneni kaput; nositi / skinuti / kupiti kaput] ⇒ ogrtač

Ⓔ tal.

4. USPOREDNE ETIMOLOGIJE: HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA I MREŽNIK

Hrvatska enciklopedija tip je opće enciklopedije s naglašenom nacionalnom sastavnicom, a njezino je mrežno izdanje zasnovano na 11 tiskanih tomova. Radom na mrežnome izdanju, osim novih članaka te ažuriranja i dopuna, uvedene su novosti poput autoriziranja dijela članaka, interoperabilnosti linkiranjem na besplatno dostupne knjige i članke, ali i novosti u ilustracijskome dijelu (veći broj ilustracija u boji). U današnje doba dostupnosti mnogih informacija, doduše manje relevantnih, profesionalna enciklopedija čuva ipak leksikografske standarde. Otvorena je za pitanja i prijedloge svojih korisnika. Članke pišu predmetni stručnjaci, a leksikografi ih obrađuju. Među talijanskim posuđenicama velik je broj naziva. Naziv u enciklopediji može biti jednorječan ili višerječan, a može dolaziti i kao slovo te kratica ili pokrata. Višerječni nazivi nastoje

se navoditi naravnim slijedom svojih sastavnica, no počesto se navode prema abecednome slijedu ključne riječi. Među takvima je i poveći broj talijanizama. Kada je riječ o nazivu koji je strana talijanska riječ i donosi se izvorno, najčešće su to nazivi iz glazbe, teorije književnosti, kazališta, likovnih umjetnosti i drugih struka, a etimološka odrednica donosi izgovor i obavijest o jeziku izvorniku. Izgovor se donosi svaki puta kada se razlikuje od hrvatskoga čitanja određenih slova. Za posuđene nazive u obloj se zagradi odmah iza natuknice navodi jezik iz kojega je riječ potekla (mletački talijanski, talijanski, drugi jezici), zatim kurzivni oblik riječi od koje je natuknica potekla i ako je različito – značenje riječi u jeziku iz kojega je natuknica. Ako su riječi preuzimane posredno, donosi se informacija i o jeziku posredniku, a kada je to kulturno-povijesno važno, enciklopedijski članak sadrži tumačenja složenijih etimoloških odnosa.

srđela ili srdjela (mlet. tal. *sardel/l/a, umanjenica* od *sarda* < lat. *sarda*: *srđela*, od *Sardus*: *sardinski*) (*Sardina pilchardus*)⁶

agrumi (tal. *agrumi*, od pučkoga lat. *acrūme(n)*, prema kasnolat. *acrum* mjesto klas. *acre*: oštro, kiselo)⁷

valuta (tal.: *vrijednost*; *valuta*, prema *valere* < lat. *valere*: *vrijediti*)⁸

bilanca (tal. *bilancia*, zastarjelo *bilanza*: *vaga*, *ravnoteža* < kasnolat. *bilanx*, genitiv *bilancis*, ili preko njem. *Bilanz*).⁹

Nasuprot mrežnome izdanju *Hrvatske enciklopedije*, čija je etimološka informacija za enciklopedijsko izdanje prilično opširna, u *Mrežniku* se donose općeprihvaćene etimologije i to punim rečenicama, a ne formulama; oblikovane su precizno i kratko, zanimljivo korisnicima. Etimološka obavijest također ima obilježje interaktivnosti i povezanosti s drugim resursima: uz opis formalnoga razvoja, ovisno o primjeru, putem vanjske poveznice dostupni su podaci o razvoju značenja te drugi zanimljivi podaci o povijesti riječi ili pak znanstveni i stručni članci. U mrežnome izdanju *Hrvatske enciklopedije* i u *Mrežniku* etimologije se donose na različite načine, ali opet slično: u načinu prihvatljivosti i zanimljivosti korisniku.

6 *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/srdela>. Pristupljeno 10. 7. 2025.

7 *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/agrumi>. Pristupljeno 15. 7. 2025.

8 *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 15. 7. 2025. <https://enciklopedija.hr/clanak/valuta>.

9 *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. <<https://enciklopedija.hr/clanak/bilanca>>. Pristupljeno 15. 7. 2025.

Premda *Hrvatska enciklopedija*, što za enciklopedijsku leksikografiju nije uobičajeno, ima relativno iscrpne i precizne etimologije, ona etimologije donosi u formulama, što znači da se koristi simbolima i kraticama. Gdje je donesena takva odluka, s etimološkom se informacijom ide i dalje u povijest riječi, ali samo formalno, u oblim zagradama, čime se također sugerira da etimološka informacija u takvu leksikografskom izdanju nije prioritetna. Kako bi se „etimološka formula“ pokazala, donose se primjeri natuknica iz *Hrvatske enciklopedije* – *barka*, *bevanda*, *pršut* (slike 3, 4 i 5).

Slika 3 (*Hrvatska enciklopedija*)

barka [traži dalje ...](#)

struka(e): brodogradnja

barka (tal. *barca* < kasnolat. *barca*, prema lat. *baris*: egipatska brodnica na vesla < grč. *βάρης*, možda iz koptskoga *bari*: brodnica).

1. Na istočnojadranskoj obali već od XIII. st. opći naziv za različite tipove manjih drvenih brodova (brodnica), a u današnje doba za otvorene čamce na vesla, s jedrom ili pomoćnim motorom, ponegdje i za manji ribarski brod (*barka ribarica*, *barka svičarica*). U Dubrovniku su u XIV–XVIII. st. bile poznate *barka šionica* (ribarska), *barka solarica* (za prijevoz soli), *barka bastašica* (za prijevoz sipkoga tereta). U Statutu grada Kotora u XV. st. opći naziv za brod (*barcha*).

2. Najveći brod (čamac) u doba drvenih brodova, primjerice galija.

3. Drveno riječno plovilo: ribarska barka (za čuvanje i prijevoz žive ribe) i topovnjača (ratni brod na vesla).

4. Vrsta talijanskog čamca (*barca*), najpoznatiji u Tršćanskom zaljevu. Spominju se prema namjeni *gradanska barka* (*barca di Grado*), *ribarska barka* (*barca piscatoria*) i *barka za prijevoz osoba* (*barca a traghetto*).

Slika 4 (*Hrvatska enciklopedija*)

bevanda [traži dalje ...](#)

struka(e): strane riječi | etnologija | prehrambena tehnologija

bevanda (mlet. tal. *bevanda*: napitak < lat. *bibenda*), u jadranskom području, naziv za piće dobiveno vrenjem otopine šećera na svježe ispršanom komu grožđa; također, vino miješano s vodom.

Slika 5 (*Hrvatska enciklopedija*)

pršut [traži dalje ...](#)

struka(e): prehrambena tehnologija **vidi još:** [Istarska enciklopedija](#)

pršut (tal. *prosciutto*, sjevernotal. *persutto*, toskanski *prescutto*, zamjenom prefiksa, prema tal. *asciutto*: osušen), trajni suhomesnati proizvod dobiven soljenjem, tlačenjem i sušenjem svinjskoga buta. Prethodno obrađen but zele svinje suho se salamuri, ocjeđuje preslagivanjem ili tiještenjem, suši u hladnom dimu i dosušuje na zraku najmanje šest mjeseci. Tijekom sušenja i dosušivanja u butu se odvijaju biokemijski (enzimski i mikrobn) procesi odgovorni za organoleptička svojstva pršuta. Kako se ta svojstva pojačavaju produženim dosušivanjem na vjetrovitome mjestu (na suhom i hladnom zraku), najbolji je pršut koji dozrijeva i nekoliko godina. Vrijeme konzumne zrelosti procjenjuje se subjektivno u skladu s pravilima dobre proizvođačke prakse.

Iako je pršut talijanskog podrijetla, to je tradicijski proizvod hrvatskih krajeva u kojima pušu jaki i hladni vjetrovi (bura), pa u nas dolazi na tržište s pridjevkom istarski, dalmatinski, kraški, drniški, imotski, posedarski, ovisno o mjestu pršutane (pogon za obradbu, soljenje, dimljenje i zrenje/dosušivanje). Sve su to varijante kraškoga pršuta, tipičnoga proizvoda našega podneblja, s kožom i slaninom preko cijele površine buta, koji je oduvijek dozrijeva u prirodnim kraškim uvjetima, tj. držanjem na hladnom i zračnome mjestu. Tradicijski se proizvodio od domaćih, teških, kastriranih svinja (polovice teže od 50 kg). Zbog velike potražnje za pršutom, danas je sirovina različita podrijetla, tehnološki je postupak moderniziran, a kvaliteta pršuta ovisna o sastojcima salamure, načinu sušenja te uvjetima i trajanju dosušivanja, odn. zrenja.

Etimologija se u *Mrežniku* donosi za cijelu natuknicu pa je u računalnoj strukturi natuknice predviđeno posebno polje *etimologija*, koje se nalazi pod poljem *lemma* (Ivšić Majić 2024a: 114). Budući da *Mrežnik* nije ograničen duljinom rječničkoga članka, etimologije se donose punim rečenicama pa je u tom smislu on bliži etimološkim nego općim rječnicima. Izbjegavaju se simboli i kratice da bi informacija bila razumljivija većemu broju korisnika. Etimološki su podaci u *Mrežnik* uneseni tek za nekoliko stotina riječi, i to za one koje su precizno opisane u kraćim etimološkim tekstovima objavljenima u rubrici *Odakle nam riječi* znanstveno-popularnoga časopisa *Hrvatski jezik* koji objavljuje Institut za hrvatski jezik. Ti su tekstovi u obliku vanjske poveznice uneseni kao sastavni dio natuknice. Istodobno se unosi i poveznica na bazu etimologija na portalu *Hrvatski u školi* koja se izrađuje usporedno s *Mrežnikom* (slike 6 i 7):

Slika 6 (Baza etimologija: hrvatski.hr/etimologije/)**kapa**

Riječ *kapa* posuđena je iz talijanskoga *cappa* 'ogrtič s kapuljačom, kapa' (usp. i njemački *Kappe* 'kapa').

Slika 7 (Baza etimologija: hrvatski.hr/etimologije/)**maestral**

Riječ *maestral* posuđena je iz talijanskoga *maestrale*, što je postalo od lat. pridjeva *magistralis* 'vođeći, glavni' (v. *magistrala*). Vjetar *maestral* bi prema tome bio 'vođeći' ili 'glavni' vjetar u plovidbi Mediteranom.

Daljnja je pretpostavka da će se etimološka informacija u *Mrežniku* vanjskom poveznicom povezati s *Etimološkim rječnikom hrvatskoga jezika* (izrađenim u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje) čije se mrežno izdanje očekuje. I konačno, broj primjera koji u *Mrežniku* imaju svoju etimologiju i nije toliko relevantan da bismo zaključivali o formi rječničkoga članka, odnosno njegove etimološke odrednice. Donose se stoga natuknice s primjerima etimoloških odrednica *agrumi*, *kapa* i *kaput* iz *Hrvatske enciklopedije* te *agrumi* i *kapa* iz *Mrežnika* – slike 8, 9, 10, 11 i 12:

Slika 8 (Mrežnik)

agrum

¹ **Agrum je vazdazeleno subtropska voćka čiji su plodovi bogati vitaminom C, a kora plodova eteričnim uljima.**

- Tijekom dana pojedite najmanje jedan plod agruma i još dvije namirnice bogate vitaminom C.
- Od svih desetak agruma različitih vrsta koje imam u Nečujmu na Šolti, nikad na njima nije bilo štete od mraza, čak ni na jednogodišnjim sadnicama.
- Poljoprivrednici prskaju nasade agruma vodom kad čuju da će se temperatura znatno sniziti.
- Pamtim sliku Sicilije, posebno vožnje iznad plantaža agruma: ispod nas točkasto žutilo naranča i limuna u zelenilu.

hiponimi: grejp :1, limun :1, limunika :1, mandarina :1, naranča : gorka naranča :11

² **Agrum je voće bogato vitaminom C, u čijoj kori ima eteričnih ulja.**

- Dolina Neretve je veoma atraktivno područje za lov uglavnom na ptice, ribolov i poljoprivredu osobito proizvodnju agruma.
- Ako ti organizam zahtijeva C vitamin, iskoristi blagodat limuna jer sadrži najviše tog vitamina od svih agruma.
- Konzumacija agruma i soka od limuna može imati pozitivan utjecaj na zdravlje mozga, posebno tijekom starenja.

isto: grejp :2, limun :2, limunika :2, mandarina :2, naranča : gorka naranča :21

tvořenice: agrumski

Etimologija: Riječ *agrum* posuđena je iz talijanskoga *agrumo*, što se razvilo od izvedenice od latinskoga *acer* 'oštar'.

Hrvatski jezik: <https://hrcaak.srce.hr/clanak/276186>

Slika 9 (Hrvatska enciklopedija)

agrumi [traži dalje ...](#)

struka(e): agronomija

agrumi (tal. *agrumo*, od pučkoga lat. *acrūme(n)*, prema kasnolat. *acrūm* mjesto klas. *acre*: oštro, kiselo), skupni naziv za sve voćne predstavnike biljnih rodova *Poncirus*, *Fortunella* i *Citrus* iz pot. *Rutaceae*, potpor. *Aurantioideae*, skupine *Citrineae*. To su limun, limeta, naranča, mandarinika, limunika (grejpfrut) i gorka naranča. Uspijevaju u tropskim i subtropskim krajevima. Plodovi su bogati vitaminom C. Jedu se svježi ili prerađeni (sok, marmelada i dr.). U kori agrumâ ima eteričnih ulja.

Citiranje:

agrumi. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 4.10.2024.

<<https://enciklopedija.hr/clanak/agrumi>>.

Slika 10 (Hrvatska enciklopedija)

kapa [traži dalje ...](#)

struka(e): povijest, kulturna

kapa (tal. *cappa* ili kasnolat. *cappa*, možda od *caput*: glava), prvotno plašt s kukuljicom; u tom značenju riječ su upotrebljavali neki hrvatski pisci XVI i XVII. st. Danas, pokrivalo za glavu bez oboda ili s čeonim štitnikom; nosi se u različitim oblicima, ovisno o zanimanju, društvenoj prigodi te stilu odijevanja – športska, francuska (beretka), vojnička, vozačka kapa. Sastavni je dio hrvatske narodne nošnje (dalmatinska, lička k. itd.). – Riječ kapa (ili kapica) upotrebljava se i za tehn. elemente koji se natiču ili nešto prekrivaju (kapa naličpera, motora).

Citiranje:

kapa. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 7.10.2024.

<<https://enciklopedija.hr/clanak/30275>>.

Slika 11 (Mrežnik)

kāpa ← im. ž. (G kápě, DL káplj, A kāpu, I kápōm; mn. NA kāpe, G kápā, DL kāpama)

¹ **Kapa je odjevni predmet kojim se pokriva glava, pokrivalo za glavu koje nema obod.**

– Mala baršunasta kapa, izvezena biserom, pokriva joj bujnu kosu.

– Ovak tip vunene kape uglavnom je svakodnevnan i sportski.

Kakva je kapa? bijela, crvena, crna, šarena; lijepa; krznena, pletena; vunena; bejzbojska, kuharska, kapetanska, maskirna, mornarska, pionirska *hist.*, vojnička, zaštitna; francuska; lička, šibenska; kapa za plivanje, kapa za tuširanje

Što kapa može? pokrivati (glavu, kosu), stajati (dobro, lijepo), štiti (glavu, od sunca)

Što se s kapom može? dobiti je, imati je na glavi, kupiti je, nabiti je (na glavu, na nos), navući je, nositi je, ponijeti je, skinuti je, staviti je, stavljati je

Koordinacija: kapa i marama, kapa i rukavice, kapa i šal, kapa i šešir, kape i majice

U vezi s kapom spominje se: boja, izrada, nošenje, oblik, rub, skidanje, strana; grb, petokraka, simbol, šahovnica

² pren. **Kapa je ono što izgledom podsjeća na istoimeni predmet.**

– Pažnju nam privlače snježne kape na vrhovima planina Vran i Čvrstica.

– Sva naša radna obuća ima zaštitnu kapu za prste izrađenu od iznimno snažnih kompozitnih vlakana. Nadalje, kompozitna zaštitna kapa 25 % lakša je od tradicionalne čelične.

– Većina stanica u tijelu sadrži 23 para kromosoma – nositelja DNK. Na krajevima svakog od njih nalazi se zaštitna kapa koja se naziva telomer.

Kakva je kapa? medna, snježna, zaštitna; kapa za prste

medna kapa

Medna kapa poklopac je od propolisa kojim pčela nakon punjenja meda zatvara kapke.

– Leglo se u košnici osjetno smanjuje a pčele prazan prostor oko legla popunjavaju medom formirajući mednu kapu.

– U prosječnim zimama medna kapa na okviru s najmanje meda ne smije biti ispod 12 cm. Pojedinih godina ni to nije dovoljno, pa dobro čine pčelari koji se osiguraju većim mednim kapama te mirno spavaju.

sinonim: medni poklopac

korijenova kapa

bot. **Korijenova kapa zaštitni je sloj stanica koji prekriva vrh korijena.**

– Na vrhu korijena nalazi se korijenova kapa (kaliptra) koja se sastoji od parenhimskih stanica koje stvaraju velike količine sluzi, tako da se korijen prilikom prolazanja kroz zemlju kluže po svojoj sluzi i da vegetacijski vršak korijena bude zaštićen.

polarna kapa

Polarna kapa velika je i trajna količina leda na planetu.

– Posudio sam teleskop od sestrične i kada god sam imao priliku promatrao sam Crveni planet. Na malenom crvenom disku vidjelo se su sive mrlje i bijela polarna kapa.

– Polarna kapa, na čijem otapanju zdušno i svesrdno radim vozeći se autom dva metra do dućana i metar i po do kontejnera, veličanstven je prizor.

sinonimi: ledena kapa, polarna kapa

frazem: davati (dijeliti) kapom i šakom

Davati (dijeliti) kapom i šakom znači davati drugima mnogo ili obilno, biti rasipan.

– Prošla su vremena, kada se moglo svakome, tko se malo pobuni, davati kapom i šakom i pri tome biti popularan.

– Činjenica je da se novac iz proračuna dijeli kapom i šakom potpuno netransparentno, a nekad i mimo zakona.

– Ionako sam skeptična prema svemu što farmaceutska industrija izbacuje, a osobito prema liječnicima koji to dijele kapom i šakom.

frazem: puna je kapa

(komu koga, čega) **Puna je komu kapa koga, čega znači dosta je komu koga, čega; dosadio je komu tko, dosadilo je komu što.**

– Njegovoj djevojci iz mladosti, Lisi, puna je kapa života na selu.

– Radnicima realnog sektora, koje ne štiti politička odluka o očuvanju socijalnog mira i radnih mjesta nego su prepušteni financijskim pokazateljima poslodavaca, čini se puna je kapa zaposlenih na državnoj sluzi.

– Puna mi je kapa „stručnjaka za ustavno pravo“ koji filozofiraju o ovoj temi, a da nisu pročitali relevantne propise kojima je ova situacija uređena.

frazem: skinuti kapu

(<komu>) **Skinuti kapu <komu> znači odati komu priznanje, iskazati poštovanje ili divljenje komu.**

– Postoje odlični fotografi koji se temeljito posvećuju organizmima podmorja. Takvim ljudima treba skinuti kapu, ali ne samo radi toga, nego i radi srdačne komunikacije te pomoći koju rado pružaju.

– Lakše je atraktivno skrojiti veliki nego mali automobil te za izgled treba skinuti kapu korejskim dizajnerima.

– Kandidatima koji su ostali zaista zasluženo u finalu treba skinuti kapu na hrabrosti i trudu.

frazem: biti pod kapom

(čijom (čega)) **Biti pod čijom kapom znači biti pod čijom zaštitom, biti pod pokroviteljstvom čega, biti pod čijim vodstvom.**

– Posrnuća tvrtka ubrzano hvata dah pod kapom uspješnije i na tržište izbacuje potpuno nove ili temeljito dotjerane modele.

– Udruženje trgovaca cehovska je organizacija pri Obrtničkoj komori Zagreba, a ova je dalje pravim slijedom pod kapom Hrvatske obrtničke komore.

tvorenice: kapetina, kapica, šilt-kapa razg.

Etimologija: Riječ kapa posuđena je iz talijanskoga cappa 'ogrtač s kapuljačom, kapa' (usp. i njemački Kappe 'kapa').

Struna: <http://struna.hnl.hr/ogz/v/kapa/3235/#naziv>

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://hijl.hr/kolokacije/search/?q=kapa&search_type=basic

Hrvatski jezik: <https://hrcaak.srce.hr/file/253924>

Hrvatski jezik: <https://hrcaak.srce.hr/file/318219>

Slika 12 (Hrvatska enciklopedija)

kaput [traži dalje ...](#)

struka(e): povijest, kulturna

kaput (tal. *cappotta*, prema *cappa*: plašt s kukuljicom), odjevni predmet koji se nosi kao dio gornje odjeće, izrađen obično od debljih materijala, zakopčava se sprijeda, ima duge rukave i nosi se preko ostale odjeće. Današnji kaput tvorevina je novovjekovne mode. Premda su sličan odjevni predmet nosili stari istočni narodi, kao i Rimljani, tek od srednjeg vijeka postao je sastavni dio odijevanja u europskim zemljama. U starom vijeku ljudi su se ogrtali plaštem prebačenim preko ramena (grč. *himation*, *hlamida*, lat. *pallium*, *paenula*, *lacerna*), koji je štutio od hladnoće i nevremena. Kapute su u srednjem vijeku obično nosili velikaši; bili su izrađeni od grube vune, a pričvršćivali su se ukrašenim metalnim kopčama. Od početka XV. st. u odijevanje se uvode kaputi vrlo slični današnjima. U doba renesanse nose se skupocjeni kaputi od svile i baršuna. Od XVII. st., pod utjecajem francuske mode, kaput se nosio krojen usko uz tijelo, stegnut u struku te proširen u donjem dijelu. Cijelom njegovom duljinom, s prednje strane, tekao je niz puceta, ali se uglavnom nosio otvoren. Od druge polovice XVIII. st. kaputi su postali ravni, krojeni uz tijelo, a postupno su dobili praktične elemente (puceta, džepove). U XIX. st. muški kao i ženski kaputi postaju raznovrsniji u kroju, materijalu i modnim detaljima. S prevladavanjem engleske mode kaputi od jednostavna sukna i zagasitih boja poprimaju ravne oblike i diferenciraju se na donje kratke kapute (sako, obično od iste tkanine kao i hlače ili suknja) i gornje (jesenje, zimske, krznene, kišne) kapute. Za razliku od muških, koji do polovice XX. st. slijede modne uzore prethodnoga stoljeća, ženski su kaputi, pod utjecajem modnih stilova, izrađivani u mnogo raznovrsnijim krojevima, materijalima i bojama.

Citiranje:

kaput. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 7.10.2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/kaput>>.

Budući da mrežna leksikografska izdanja, što osim promatranih podrazumijeva i rječničke portale i baze, obično imaju detaljne opise i kriterije prema kojima se izrađuju, možemo zaključiti da u ovome istraživanju broj primjera nije relevantan da bi se govorilo o strukturi rječničke natuknice, odnosno njezina etimološkoga opisa. Stoga je, bez obzira na način kako se etimološka obavijest donosi – ona vrijedan prinos rječničkih članaka i u tiskanim i u mrežnim leksikografskim izdanjima; u onim jezičnima, i u enciklopedijskima. Mrežna izdanja pak pružaju inovativne mogućnosti pristupa etimologiji koje još uvijek nisu posve iskorištene. Etimologije se, poput onih u mrežnome izdanju *Hrvatske enciklopedije*, uglavnom bilježe tradicionalno, ali su precizne i za enciklopediju prilično opširne pa je velika njihova važnost za korisnika. Iznimno za izdanja poput *Mrežnika* budućnost se nalazi u mogućnosti neprestanih ažuriranja izravno na mreži, uključivanja višemedijske potpore, poput grafikona razvoja riječi ili njihova izgovora, povezivanja (posebice vanjskim poveznicama) s najnovijim stručnim i znanstvenim člancima te, na kraju, povezivanja s budućim mrežnim izdanjem *Etimološkoga rječnika hrvatskoga jezika*.

5. ZAKLJUČAK

U ovome se članku na primjerima talijanskih posuđenica pokazuju posebnosti bilježenja etimološke odrednice u izdanjima koja primarno nisu etimološka: mrežnome izdanju *Hrvatske enciklopedije* i mrežnome jednojezičnom rječniku – *Mrežniku*. Donose se sličnosti i razlike jezičnoleksikografskoga i enciklopedijskoga bilježenja etimologija te mogućnosti koje u tom smislu donosi razvoj e-leksikografije. U istraživanje se uključuje analiza etimoloških odrednica u nekoliko jednojezičnih rječnika koje su vrlo kratke i usklađene, kako i zahtijeva takav tip rječnika, a uvode se obično posebnim simbolom ili kraticama u zagradi nakon natuknice. Etimologije u *Hrvatskoj enciklopediji* precizne su i relativno kratke, u iznimnim se slučajevima ide u opširniju povijest riječi ili se o riječi donosi neka etimološka zanimljivost, ali se etimološka obavijest donosi u formulama – kraticama i/ili posebnim simbolima. Da etimološka informacija u enciklopediji nije obavezna, pokazuje i njezin položaj u zagradama, na početku enciklopedijskoga članka (nakon natuknice), što ipak ne znači da etimologija u enciklopediji nema svoju važnost. Nasuprot tomu, *Mrežnik* etimološku obavijest donosi na kraju rječničkoga članka, i to punim rečenicama, a ne formulama, simboli se izbjegavaju i u pravilu se donose općeprihvaćene etimologije. Objema etimološkim obavijestima zajedničke su ipak preciznost i pouzdanost te zanimljivost korisniku jer je riječ o informaciji koju korisnici redovito pretražuju. S obzirom na tijek razvoja hrvatske mrežne leksikografije, koji možda kasni za svjetskim, ali postoji, ta disciplina relativno sporo i nešto teže prihvaća elektronički medij. Možda je i do ukorijenjena tradicionalizma s obzirom na koji će korisnik mrežnih leksikografskih usluga prije slijediti tradicionalniji pristup. Tradiciji se počesto, katkada i nezasluženo, pripisuje povjerenje, ali budućnost pripada digitalnome svijetu: povezivanje etimoloških obavijesti u *Mrežniku* vanjskim poveznicama s drugim etimološkim izvorima te istodoban razvoj više projekata međusobno povezanih bit će sve zastupljeniji i tradicionalnije bilježene etimologije neće im moći konkurirati, bez obzira na pouzdanost i važnost etimološke obavijesti. Ovaj rad ima namjeru ići u istome smjeru: osim što studentima i istraživačima znanstvenicima nakon analiza i usporedbi donosi posebnosti pojedinih dijelova leksikografskih članaka, razlažući pritom njihove prednosti i nedostatke, sugerira sve veću prisutnost i moć mrežne leksikografije s namjerom da se poboljša, ubrza i utočni pružanje relevantne informacije.

IZVORI

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2013-2021). <https://enciklopedija.hr> (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Hrvatski enciklopedijski rječnik (2003). Ljiljana Jojić et al. (ur.), Novi Liber, Zagreb.

Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr> (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. <https://rjecnik.hr/mreznik/> (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Hrvatski u školi – etimologije. <https://hrvatski.hr/etimologije/> (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Rječnik hrvatskoga jezika (2000). Jure Šonje (ur.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb.

Školski rječnik hrvatskoga jezika. <https://rjecnik.hr> (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (2015). Ljiljana Jojić et al. (ur.), Školska knjiga, Zagreb.

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (2015). Ljiljana Jojić et al. (ur.), Školska knjiga, Zagreb, digitalizirana inačica (pristup kodom iz tiskanog izdanja).

POPIS LITERATURE

Bezić, Maja (2016). Semantička adaptacija talijanizama u splitskom govoru, *Fluminensia*, 28/2, Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 39-51.

Gluhak, Alemko (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb.

Gluhak, Alemko (2003). Kakva nam etimologija treba, *Filologija* 40, HAZU, Zagreb, 41-64.

Gouws, Rufus H. (2018). Dictionaries and access, u: *The Routledge Handbook of Lexicography*, (ur. Pedro A. Fuertes-Olivera), Abingdon, 43-58.

Ivšić, Dubravka; Bergovec, Marina (2012). Veliki etimološki rječnik hrvatskoga jezika i računalna struktura njegove natuknice, *Filologija* 58, HAZU, Zagreb, 191-209.

Ivšić Majić, Dubravka (2019). Kapučino s kapucinima u kapeli, *Hrvatski jezik – znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 6/1, Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 40.

Ivšić Majić, Dubravka (2024). Baza etimologija, *Anatomija rječnika, Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*, (ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić), Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 558-561.

Ivšić Majić, Dubravka (2024a). Etimologija, *Anatomija rječnika, Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*, (ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić), Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 109-121.

Krmpotić, Pavao (2016). Od zle kože ne može dobra crevja bit, *Hrvatski jezik – znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 3/2, Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 38-40.

Markotić, Adrian (2020). *Etimološka informacija u elektroničkim leksikografskim izdanjima*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Digitalni akademski arhivi i repozitoriji – Dabar, Zagreb. https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/theses/ffzg:2298/show-file?file_number=0 (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Matasović, Ranko et al. (2016, 2021). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika I i II*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Rječnik jezikoslovnoga nazivlja (2024). Milica Mihaljević i Lana Hudeček (ur.), Institut za hrvatski jezik, Zagreb.

Sagot, Benoît (2017). Extracting an Etymological Database from Wiktionary, *Electronic Lexicography in the 21st century*, 716-728. Extracting an Etymological Database from Wiktionary. (pristupljeno 25. 7. 2025.).

Sočanac, Lelija (2002). Talijanizmi u hrvatskome jeziku, *Suvremena lingvistika*, 53-54/1-2, HFD, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 127-142.

Sočanac, Lelija (2004). *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.

Šimunković, Ljerka (2009). *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri u Dalmaciji. I contatti linguistici italiano-croati in Dalmazia*. Dante Alighieri, Split.

Štrkalj Despot, Kristina; Ostroški Anić, Ana (2015). Pogled u e-leksikografiju. *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 41/2, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 329-353.

Štrkalj Despot, Kristina; Ostroški Anić, Ana (2020). Pregled razvoja hrvatske e-leksikografije, u: *Svijet od riječi, Terminološki i leksikografski*

ogledi (ur. Ivana Brač i Ana Ostroški Anić), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 5-24.

Tadić, Marko (1997). Računalna obradba hrvatskih korpusa: povijest, stanje i perspektive. *Suvremena lingvistika*, 23, HFD, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 43-44.

Tadić, Marko (2003). *Jezične tehnologije i hrvatski jezik*, Ex Libris, Zagreb.

Vlastelić, Anastazija; Stolac, Dijana (2011). Talijanizmi u reklamnom diskursu, *Tabula*, 9, Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Pula, 248-257.

Zoričić, Ivan (2004). *Tragom jezičnih nedoumica*, Zavičajna naklada Žakan Juri, Pula.

RIASSUNTO**INFORMAZIONI ETIMOLOGICHE IN OPERE
LESSICOGRAFICHE DIGITALI E A STAMPA: ESEMPIO DI
PRESTITI DALL'ITALIANO**

In opere lessicografiche, l'area dell'intestazione fornisce diverse informazioni sulla voce, di tipo grammaticale, settoriale, etimologico, normativo e stilistico. Le informazioni etimologiche comprendono la lingua d'origine della parola nonché la lingua di intermediazione. Si analizzano qui diversi approcci alla redazione di informazioni etimologiche in quelle opere lessicografiche che non sono dedicate specificatamente all'etimologia: vengono analizzate e paragonate elaborazioni dell'etimologia di prestiti dall'italiano (italianismi) in opere lessicografiche in rete, e anche in edizioni a stampa. Dato che nelle enciclopedie l'etimologia costituisce l'unica e anche la più ampia informazione di tipo linguistico, e visto che l'etimologia non è un'informazione indispensabile nei vocabolari generali e nelle enciclopedie, vengono paragonati qui diversi tipi di presentazione di informazioni etimologiche, in vocabolari e in enciclopedie in rete. Il corpus è costituito da dizionari monolingue di lingua croata e da opere lessicografiche in rete, e più in particolare dall'edizione in rete dell'*Enciclopedia croata* (*Hrvatska enciklopedija*) dell'Istituto Lessicografico «Miroslav Krleža» (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, LZMK), e dal *Vocabolario croato in rete Mrežnik A-K* (*Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik A-K*), progetto digitale in via di sviluppo, ideato dall'Istituto di Lingua Croata (Institut za hrvatski jezik, IHJ). L'analisi comparata delle informazioni etimologiche che accompagnano italianismi in opere digitali e a stampa, in enciclopedie e in vocabolari, ne mette in evidenza le peculiarità, con tutte le somiglianze e differenze.

Parole chiave: etimologia, lessicografia digitale, opere lessicografiche in rete, prestiti dall'italiano, *Mrežnik*, *Enciclopedia croata* in rete

SUMMARY**THE ETYMOLOGICAL ENTRY IN (E-)LEXICOGRAPHIC EDITIONS: THE CASE OF ITALIAN LOANWORDS**

In lexicographic editions, entries provide various types of information about the lemma: grammatical, terminological, etymological, normative, and stylistic. The etymological entry provides information on the language from which the word originates and on the intermediary language. The article analyzes the manner in which etymological treatment is approached in lexicographic editions that are not primarily etymological; it also analyzes and compares the etymological treatment of Italian loanwords (Italianisms) in online lexicographic editions as well as in printed ones. As the etymological entry is the sole and most extensive linguistic piece of information in the encyclopedia, and given that etymological information in explanatory (linguistic) dictionaries and encyclopedias is not obligatory, the ways in which etymologies are presented in linguistic dictionaries and in the online encyclopedia are compared. The sources include monolingual dictionaries of the Croatian language and online lexicographic editions—the online edition of the *Croatian Encyclopedia* of the Miroslav Krleža Institute of Lexicography (LZMK) and the developing online project *Croatian Web Dictionary – Mrežnik* (A–K) of the Institute of the Croatian Language (IHJ). By analyzing and comparing etymological information accompanying Italian loanwords in printed and online editions, as well as in encyclopedic and linguistic ones, specific features as well as similarities and differences are presented.

Keywords: etymological entry, e-lexicography, online lexicographic editions, Italian loanwords, Mrežnik, online edition of the *Croatian Encyclopedia*